

Transformuojamojo švietimo kompetencijų modeliavimas

Giedrė Kvieskienė¹, Charles Hopkins², Vytautas Kvieska³, Katrin Kohl⁴

¹ Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, 03113 Vilnius, giedre.kvieskiene@vdu.lt

² Jorko universiteto UNESCO Švietimo transformacijos tvarumui katedra, Torontas, Kanada, chopkins@edu.yorku.ca

³ Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, 03113 Vilnius, vytautas.kvieska@vdu.lt

⁴ Jorko universiteto UNESCO Švietimo transformacijos tvarumui katedra, Torontas, Kanada, kkol@edu.yorku.ca

Anotacija. Pagrindinis autorių tikslas šiame straipsnyje – atskleisti šiuolaikinių tyrimų teorinės ir praktinės socialinės emocinės struktūros bei sistemos paieškų analizę. Autoriai daugiausia dėmesio skiria sprendimams, skatinantiems vertybių internalizavimą, socialinio emocinio intelekto ugdymą ir universalių prototipų paiešką. Mokytojai vis lanksčiau integruoja socialinio emocinio ugdymosi metodus mokyklose ir kitose socialinio ugdymo įstaigose. Siekiama, kad prototipai būtų prieinami visiems, ypač turintiems tam tikrą socialinę atskirtį, socialinės rizikos vaikams, NEET jaunimui ar konkrečioms etninėms grupėms (pvz., romams). Remiantis tarptautinių konferencijų, seminarų ir diskusijų, sumodeliuotų pagal į ateities seminarų metodologiją¹, analize, tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokius veiksmus turi atlikti švietimo įstaigų vadovai ir švietimo pagalbos specialistai, siekiant, kad įtraukiosios mokyklos reforma Lietuvoje būtų sėkminga. Analizuojami veiksniai apima tris dimensijas: struktūrinę, socialinius ir emocinius modelius bei tvarumo ir kokybės sampratas. Buvo įvertinti tam tikri veiksniai, tinkantys daugiau nei vienai dimensijai, todėl buvo nustatyti keturi sutampantys paslaugų, išipareigojimo, prasmingo mokyklos organizavimo proceso ir visapusiško mokyklos vaidmens bendruomenėje aspektai. Mūsų rezultatai pabrėžia sisteminių įtraukiojo švietimo pobūdį, siekiant įtvirtinti įtraukiosios mokyklos sampratą.

CASEL² platforma praturtina socialinį ir emocinį mokymąsi kaip procesą, kurio metu mokiniai ar suaugusieji ne tik įgyja ir efektyviai pritaiko žinias, nuostatas ir įgūdžius, reikalingus pozityviam elgesiui ugdyti, emocijoms suprasti ir valdyti, jausti ir atjausti kitus, bet ir kuria bei palaiko pozityvaus požiūrio plėtotę. Šis procesas apima žinių, įgūdžių ir nuostatų kompetencijas, turinčias įtakos mokinių bendradarbiavimo su studentais kokybei ir jų gebėjimui prisitaikyti prie kasdienio gyvenimo sudėtingumo ir orientuotis jame.

¹ Dalyvavimo metodai – į ateitį orientuoti seminarai, plačiau: <http://futureoriented.eu/>

² Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL).

Esminiai žodžiai: *vaikų sėkmė, klestėjimas, pozityvioji socializacija, socialinės ir emocinės kompetencijos, įtraukiojo ugdymo modelis, pilietinis dalyvavimas, pozityvūs santykiai, pasitikėjimu grįsta kultūra.*

Įvadas

Literatūros ir tarptautinių tyrimų analizė

Tyrėjos M. Caspe ir L. McWilliams³ (2019) vienu svarbiausiu uždaviniu, kuris išryškėja kuriant įtraukiąją mokyklą, iškelia į vaiką orientuotą dizainą taip įtraukiant jų šeimas ar rūpintojus į individualaus ugdymo ir mokymosi procesą, t. y. ragina praktikus taip organizuoti pagalbos procesą, kad pagrindinis tikslas būtų įtraukti į švietimo procesą šeimas, kad jų balsas būtų girdimas, o į pasiūlymus reaguojama. Tyrėjos atkreipė dėmesį ir išskyrė vieną svarbiausią sėkmingo bendradarbiavimo bruožą – tėvų įtraukimas į ugdymosi procesą užtrunka, reikalauja užmegzti pasitikėjimu grįstus santykius ir parengti šeimų konsultacijas bei bendradarbiavimą skatinančią aplinką. Taip pat pastebima, kad aktyviausi tėvai ne visada atstovauja toms šeimų grupėms, kurioms reikia daugiausia pagalbos. Taigi būtina laikytis nešališkumo principo. Trečias tyrėjų išskiriamas bruožas – papildomo laiko investavimas siekiant atpažinti ir nustatyti šeimų poreikius. Tyrėjos pagrindžia, kad kartais problema, kuri įvardijama proceso pradžioje, skiriasi nuo problemos, kurią iš tiesų reikia spręsti. E. Salamon (2022) teigia, kad kuriant transformuojamąjį švietimą, turime analizuoti ir pagrįsti sprendimų išbandymus ir naujų edukacinių prototipų kūrimą ir tai lengviausia yra padaryti bendruomeniniame, savivaldybės ar regioniniu lygmeniu prieš pradėdant įgyvendinti sprendimus tarptautiniu lygmeniu. Kitas svarbus į žmogų orientuoto dizaino bruožas yra tai, kad jis yra orientuotas į komandinį darbą ir pagrįstas minčių, žodžių žemėlapiais ar kitomis vizualizacijomis, skirtomis kokybiškam kolektyviniam sprendimų priėmimui. Procesas yra grįstas bendradarbiavimu, o jo dalyviai numatė daugybę būdų, kaip būtų galima kurti į vaiką orientuotą dizainą, kuriant mokyklos organizacijos kultūrą. Socialinės emocinės kompetencijos yra labai svarbios kokybiškam ugdymui ir mokinių pažangai, motyvacijai ir teigiamai socializacijai (White, 2021; Murray ir Zvoch, 2011; Salamon, 2021). Tyrėjai V. L. Boganai ir J. M. Fernandezas (2017), D. Schwartzas, D. Searsas ir J. Bransfordas (2006), A. Yada, A. Tolvanenas ir H. Savolainenai (2018) teigia, kad pozityvus ir sisteminis mokytojų požiūris į įtraukijį ugdymą palaiko ir įtvirtina veiksmingą įtraukiosios mokyklos praktiką. Dėmesys mokytojų vertybėms (Väyrynen ir Paksuniemi, 2020) ir epistemologiniai įsitikinimai apie žinias (Jordan, Schwartz ir McGhie-Richmond, 2009) yra labai svarbūs sisteminiam

³ Margaret Caspe and Lorette McWilliams in collaboration with Early Learning Lab and National Center for Families Learning. Benefits of Human-Centered Design Thinking for Family Engagement. Prieiga per internetą: https://globalfrp.org/content/download/508/4342/file/GFRP_HCD4FE.pdf.

įtraukiamam ugdymui. Tačiau įtraukusis ugdymas negali būti įgyvendinamas vien klasėje, nes vaikai yra tiesiogiai susieti su daugybe socialinių veiksmų, tarptautinių ir nacionalinės politikos dokumentų, kurių įgyvendinimą formuoja skirtingi kontekstai ir tradicijos. Analizė vyko palaipsniui didėjančio gylio etapais. Pirmiausia duomenys buvo pasirinkti iš mokslinių straipsnių, socialinių tinklų, vėliau klasterizuojant sąvokos buvo supaprastintos ir skirstomos į pogrupius. Tada buvo atlikta klasterizacija ir, remiantis klasifikacija, sukurtos atskleisti temą skirtingais požiūriais leidžiančios skėtinės koncepcijos – kategorijos, subkategorijos, kompetencijos. Analizė buvo grindžiama klausimu, kokias strategijas, veiksmus, kompetencijas ekspertai ir švietimo pagalbos specialistai įvardija kaip svarbius, vizualizuodami jiems pageidaujamą įtraukiosios mokyklos ateitį. Analizės procese kodavimas, klasterizavimas ir abstrakcija buvo atliekami keliais etapais, pagrindžiant analizės metu iškilusias idėjas. Šio proceso metu kai kurie duomenų veiksniai buvo suderinti su daugiau nei vienu aspektu. Be to, mokytojai ir ekspertai buvo apklausiami, kaip jie gali veiksmingiau reaguoti į mokinių poreikius ir ugdyti pasitikėjimą pasauliu ir mokykla besitęsiant pandemijai, krizėms, karui ir transformuojant švietimo sistemą (Hopkins ir Kohl, 2022)⁴. Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus pavaduotoja savo baigiamojoje kalboje Paryžiuje pareiškė: „Transformacija – tai švietimo perorientavimas ir mokymosi „kas ir kaip“ permąstymas.“ Kalbama apie naujos politikos, praktikos, požiūrių ir valdymo sistemų taikymą, siekiant užtikrinti, kad švietimas kiekvienam besimokančiajam suteiktų įgūdžių, žinių ir vertybių, kurios leis jiems klestėti. Tai daro kiekvienas savo kontekste, remiamas tarptautinės bendruomenės, ir taip prisideda prie geresnės ateities visiems. Švietimas turi būti neatidėliotinių ir vidutinės trukmės atsigavimo nuo šios pasaulinės pandemijos pastangų pagrindas⁵. Iki 2022 m. rugsėjo mėn. vyriausybės raginamos konsoliduoti nacionalines konsultacijas, kai jos ruošiasi Niujorke vyksiančiam Valstybės vadovų aukščiausiojo lygio susitikimui dėl švietimo pertvarkos, siekiant paskatinti švietimą ir suteikti švietimui pirmenybę pasaulinėje politinėje darbotvarkėje. UNESCO gerai žinoma Pasaulinio švietimo stebėsenos ataskaita pažymės savo 20-metį ir bus daug veiklų, kuriose verta dalyvauti. UNESCO „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 metų“ yra nustatyta 17 darnaus vystymosi tikslų (*goals*) ir 169 smulkesni uždaviniai (*targets*), kurie apima daugelį politikos sričių ir skirti įgyvendinti iki 2030 m.⁶ (1 pav.).

⁴ Interviu Vytauto Didžiojo universitete, 2022 08 22

⁵ York University is marking the United Nations International Day of Education theme of “Changing Course” with the release of a dynamic new report and website documenting its progress toward the United Nations (UN) 17 Sustainable Development Goals (SDGs).

⁶ Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>.

1 pav. Darnaus vystymosi tikslai⁷

Savęs suvokimas ir empatija padeda ugdyti įtraukties kultūrą (Hen ir Goroshit, 2014), ugdyti vaikus ir jaunuolius, turinčius elgesio ar kitų raidos ar sveikatos problemų arba kitų specialiųjų poreikių. Pagrindinė mūsų teorinio požiūrio prielaida yra ta, kad straipsnyje nagrinėjamos bendrų sąsajų turinčios socialinės emocinės, pilietinio dalyvavimo ir darnaus vystymosi ar tvaraus ugdymosi kompetencijos apima skirtingas situacijas, kurios skirtingai veikia aplinką, agentus, objektus, veiksmus, įvykius, perėmimus ir mentalizaciją bei intervencijos aspektus. Mes teigiame, kad pozityvioji socializacija kaip pozityvių veiksmų politika (pozityvios socializacijos scenarijai) yra priimtina priemonė, pagal kurią mokytojai ir švietimo specialistai arba kompetentingi asmenys gali koreguoti vaikų ir jaunuolių ne tik elgseną, bet ir mokymosi rezultatus.

Tarptautiniai tyrimai konstatuoja, kad objektyvių žinių perdavimas reikalauja stebinčiojo subjekto stabilumo ir pasyvumo. Šis poslinkis apima „metanoia“⁸ (t. y. esminį transformacinį pokytį). Kad ši pagrindinė prielaida būtų pakeista žinių paradigma, kuri palaiko subjekto transformaciją per objekto pažinimo procesą, būtina žvelgti į mūsų laikų sudėtingumą iš holistinės perspektyvos ir rasti kūrybiškus sprendimus siekiant tvaraus vystymosi. Galų gale žinių ateitis negali būti atskirta nuo savęs pažinimo, nuo žinių, kurios apima savęs transformaciją – „metanoia“ (Paoletti ir Dotan Ben Soussan, 2019). Mūsų laikais įgūdžiai valdyti pokyčius iš esmės yra strateginiai ir reikalauja psichikos lankstumo bei emocinės pusiausvyros. Kad vadovautume pokyčiams, mums reikia sąmoningumo, savęs ir visumos suvokimo – iš esmės kūrybiškumo. Laimei, orientacija, kurios mums reikia, kad žmonijos evoliucija gyventų harmonijoje su planeta, kurioje mus priima, buvo tiksliai apibrėžta 2030 m. darbotvarkės tvaraus vystymosi tikslais. Šiame kontekste „mokymasis tapti“ mūsų potencialu yra nauja perspektyva ir tam reikės eksperimentinių tyrimų pasitelkiant įtraukiąją praktiką ir

⁷ A transformative change of heart, especially : a spiritual conversion; Metanonija yra proto ir širdies pasikeitimo kelias – tai intelektualinės, emocinės ir moralinės būsenos, visos vidinės žmogaus prigimties pasikeitimas. Prieiga per internetą: <https://www.yorku.ca/edu/2022/01/24/york-university-launches-report-on-progress-toward-the-un-sustainable-development-goals/>

⁸ Tai dvasinis atsivertimas. Prieiga per internetą: <https://evs-translations.com/blog/metanoia/>.

aktyvaus klausymosi patirtį, kad būtų skatinamas humanistinis požiūris į švietimą, atspindintis holistinio, sisteminio švietimo pagrindą, kuris tarsi sudarytų vieną margą kilimą, sujungiantį skirtingas asmenybių patirtis ir pažangą į įvairiaspalvį ir turtingą mokymosi kilimą. Toks požiūris pagrįstas plėtros vizija, kuri yra ekonomiškai įtrauki, socialiai teisinga ir aplinkai tvari. Vizija, pripažįstanti žinių sistemų, pasaulėžiūrų ir gerovės sampratų įvairovę ir dar kartą patvirtinanti būtinybę siekti vertybėmis grįstą jų branduolį. Tai vizija, skatinanti integruotą požiūrį į mokymąsi, pripažįstant daugialypius asmeninius, socialinius, pilietinius ir ekonominius ugdymo tikslus.

Ši vizija pirmiausia pripažįsta kultūros, aplinkos tradicijų ir žinių panaudojimą siekiant išsaugoti planetą ir sukurti gerovę. Šios idėjos siejasi su ateities prognozavimu, planetos stabilumo išsaugojimu, telkiant išsilavinimo, žinių, papročių ir kultūros įvairovę. Tyrėjai teigia, kad gilus prisirišimas prie kraštovaizdžio ir apčiuopiamo paveldo įkvepia empatiją ir rūpesčio pasauliu jausmą. Tai kyla iš supratimo, kad paveldas yra transformacijos ir išlikimo apraiška, nepaisant besikeičiančių laikų. Autoriai tvirtina, kad įvairių kalbų, žinių ir papročių studijavimas, išsaugojimas ir vertinimas praturtina mūsų kolektyvinę sąmonę per supratimą apie praeities, dabarties ir ateities visuomenių santykius. L. Galkutė (2019) darnaus (tvaraus) ugdymosi tikslą apibrėžia kaip tinkamą asmens ir visuomenės gyvenimo kokybę dabar ir ateityje. Darnus vystymasis grindžiamas integraliu požiūriu į ekonomikos ir socialinę raidą bei aplinkos apsaugą savitoje kultūros erdvėje. Švietimo vaidmuo – ugdyti kompetencijas, svarbias profesinei ir visuomeninei veiklai bei asmens saviraiškai greitai besikeičiančiame ir daugialybiais ryšiais pasižyminčiame pasaulyje. R. Kumaras (2022), L. Garnieris (2022)⁹ į klausimą, kodėl trūksta investicijų švietimui, atsako, kad priežastys yra daugialypės, tačiau dauguma jų priklauso nuo specifinių grupių interesų. Mažas ir vidutines pajamas gaunančiose šalyse, kai sakome, kad būtina padidinti mokesčius, kad finansuotume švietimą, jūs kalbate apie mokesčius viršutinei pusei, kad būtų finansuojamas žemesnės pusės išsilavinimas, o tai politiškai labai sunku visose šalyse.

⁹ Prieiga per internetą: <https://www.devex.com/news/watch-the-urgency-and-harsh-truths-of-transforming-global-education-103426>.

Metodologija

Šie klausimai aptarti su ekspertais trijose tarptautinėse konferencijose, pilietinio dalyvavimo, socialinio emocinio ugdymosi ir įtraukiosios mokyklos ateitį nagrinėjančiuose seminaruose Lietuvoje 2020–2022 metais¹⁰. Ateities seminarai¹¹ kaip grupinio darbo forma, diskusijos, susitikimai, skirti pagrindiniam klausimui analizuoti, diskutuoti ir pasiūlymams, vizijoms kurti ar sprendimams priimti (Nygrén 2019). Iš viso penkiose kontaktinėse diskusijose bei seminaruose dalyvavo ir straipsnyje aptariamus atsakymus teikė 126 švietimo pagalbos specialistai (19 proc. vyrų ir 81 proc. moterų). Visi švietimo pagalbos specialistai Lietuvoje yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, jų studijos yra orientuotos į socialinės pedagogikos ar įtraukiojo ugdymo profesines studijas (90 kreditų). Tyrimas buvo įgyvendinamas seminarų metu, kuriuose kaip tikslinė grupė dalyvavo *Įtraukiosios edukacijos: socioedukacinės industrijos* I ir II kurso magistrantai ir *Socialinės pedagogikos modulio* studentai. Studentai ir magistrantai klausė ekspertų pranešimų, uždavė jiems klausimų. Po to dalyvavo bendroje diskusijoje ir atsakė į bendrą klausimą. Pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti, kodėl mokyklose turi būti kreipiamas ypatingas dėmesys į socialinį emocinį ugdymąsi (2 pav.).

¹⁰ Prieiga per internetą: <https://svietimas.vdu.lt/renginiai/tarptautine-konferencija-socialinis-emocinis-ugdymas-igalinantis-mokinius-turincius-mokymosi-bei-aktyvumo-ir-demesio-sutrikimu/>.

Tarptautinė konferencija „Socialinio emocinio prototipo modeliavimas: NEET jaunimo atvejis“. <https://www.youtube.com/watch?v=NGc9Y2tveHA>.

Tarptautinė konferencija „Socialinio emocinio prototipo modeliavimas: nuotolinio mokymosi COVID-19 aplinkoje: NEET atvejis“ <https://www.youtube.com/watch?v=iHqp-e3OGvo>

2022-04-27 Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinis-emocinis ugdymas“ (lietuvių k.). <https://www.youtube.com/watch?v=Q-0OReeUf2E>

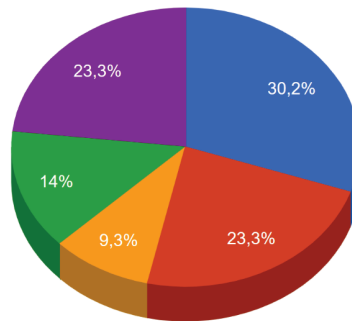
2021-05-14 Tarptautinė konferencija „Pilietinis ugdymas Lietuvos ir pasaulio sėkmei“ (II dalis) https://www.youtube.com/watch?v=4L1r_YS_zvk

2021-05-13 Tarptautinė konferencija „Pilietinis ugdymas Lietuvos ir pasaulio sėkmei“ (I dalis) <https://www.youtube.com/watch?v=tNR49VG1LLo>

¹¹ Inovatyvūs mokymo metodai – ateities kompetencijų kūrimui. Prieiga per internetą: <https://evf.ktu.edu/news/inovatyvus-mokymo-metodai-ateities-kompetenciju-kurimui/>.

Kodėl kiekvienoje ugdymo įstaigoje turėtų būti kreipiamas dėmesys į Socialinį-emocinį ugdymąsi (SEU)? (Pasirinkite tris svarbiausius veiksnius ir/arba įrašykite savo nuomonę žemiau langelyje)

- Mokiniais sudaromos galimybės mokytis spręsti problemas kartu;
- Pamokose formuojama bendradarbiavimo ir dalinimosi kultūra;
- Socialinis emocinis ugdymasis padeda integruoti skirtingus dalykus;
- Vaikai susipažįsta su vertybiniais ugdymais.
- Formuojasi bendruomenės kultūra, grįsta bendražmogiš...
- Kita (įrašykite)

2 pav. Dėmesys socialiniam emociniam ugdymui mokykloje

Analizuojant švietimo ir kultūros sąsajas, kurios vis plačiau bandomos įtraukti į inovatyvias ir integruotas mokyklų programas, siūlomas kaip darnaus vystymosi ir tvarumo tikslų diskursas, kartu siekiama, kad į mokymo programas būtų įtrauktos integralios tarpdalykinės disciplinos, kad besimokantys asmenys įgytų ne tik žinių, bet pažintų vietos bendruomenes, o bendruomenės galėtų geriau pažinti pasaulį, kuriame gyvena ir kurį kuria. Atsakingas pilietiškumas yra taikos su savimi ir Žeme kartos ugdymas, grindžiamas švietimo kaip pozityviosios socializacijos proceso, kuris sukuria teisingą ir tvarią visuomenę, potencialas. UNESCO ypatingą dėmesį skiria integracijai, įtraukčiai, žmogaus teisių, vizualinio mokymosi, socialinių ir emocinių kompetencijų, medijų raštingumo ir humanitarinių mokslų integravimui į mokyklų programas, ypač tose dalykų srityse, kuriose daugiausia dėmesio skiriama mokslo žinioms įgyti. Tai taip pat patvirtina ateities seminarų dalyviai, kad pasakojimo praktika, istorijų pasakojimas, pranešimų pristatymas, ateities scenarijų vizualizacija skatina hibridinio mąstymo modelį, kuriame atsižvelgiama ir į vietinius iššūkius, ir į pasaulinį poveikį. Tarpdalykinės žinios, pristatomos kaip raktas į įtrauktį ir socialinį teisingumą (iš Hopkins ir Kohlin interviu, 2022 VDU)¹², numato didėjantį švietimo vaidmenį visuose lygmenyse kaip priemonę sukurti bendrą globalią ateitį įtraukiant vizijos komponentą į mokymą ir mokymąsi apie visuomenę. UNESCO¹³ požiūriu, būtina ugdyti ateities kartą, kuri suvoktų gyvybiškai svarbų planetos tvarumo poreikį ir susitelktų į pasaulinių

¹² Hopkins ir Kohlin interviu, 2022 VDU; York University UNESCO Chair in Reorienting Education towards Sustainability, Charles Hopkins, will be part of a team presenting the Toronto Declaration on the Future of Sustainable and Inclusive Internationalization in Higher Education at the World Higher Education Conference in Barcelona, Spain. Prieiga per internetą: <https://yfile.news.yorku.ca/2022/05/18/sustainable-on-the-go-partners-explore-new-global-landscape-of-higher-education/>.

¹³ Humanistic futures of learning Perspectives from UNESCO Chairs and UNITWIN Networks. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372577>.

iššūkių, įskaitant maisto trūkumą ir planetos sveikatą, sprendimą. Sustiprintas visuomenės švietimas ir integruoti mokymosi tinklai skatinami permąstyti mokymosi sistemas. Tai paliečia neryškias ribas tarp valstybinio ir privataus švietimo. Taip pat pabrėžiamas poreikis kurti įvairias skaitmenines ir fizines erdves, kurios palengvintų dalijimąsi žiniomis. Tokios mokymosi bendradarbiaujant erdvės siūlomos kaip priemonė tyrinėti matematikos ir meninių ugdymą kartu ugdant kolektyvinę vaizduotę. Ieškodami tvaraus švietimo sąsajų turime demokratizuoti žinias, didinant įtrauktį į aukštąjį mokslą ir jo prieinamumą, taip pat suvienodinant atvirų švietimo išteklių naudojimą ir prieinamumą. Šios naujos internacionalizuotos mokymosi sistemos ugdo atsakingo pilietiškumo ir teisingumo kultūrą, įteisinančią skirtingus pažinimo būdus, ypač tuos, kurie nepatenka į tradicines Vakarų paradigmas. Mokslo, technologijų, inovacijų ir gebėjimų skaitmeninėje eroje stiprinimas taip pat svarbios dimensijos. Transformuojamam švietimui svarbūs besikeičiantys mokymo, mokymosi ir žinių kūrimo aspektai, kuriems būdinga vis tobulesnė dirbtinio intelekto technologija. Nors daugelis tyrėjų teigia, kad dirbtinis intelektas gali atlikti svarbų vaidmenį sprendžiant pasaulinę mokymosi krizę, jie pabrėžia, kad jo valdymas turėtų apimti humanistinio mokymosi principus ir mokslinius tyrimus. Be aktualių skaitmeninių kompetencijų ir medijų raštingumo tobulinimo, raginama taikyti lyčių aspektą keičiantį požiūrį į DI skaitmeninimą ir naudojimą. Aukštojo mokslo reforma iš esmės vertinama kaip priemonė parengti besimokančiuosius prasmingai įsitraukti į šiuos pokyčius. Raginama panaikinti skaitmenines kliūtis naudojant atvirus švietimo išteklius, kad būtų sudarytos sąlygos pasauliniam mokymuisi internetu, ir palengvinti švietimą visiems. Švietimo ateities scenarijų kūrimas padeda vizualizuoti švietimo ateitį, keičiasi mūsų požiūris į švietimą ir mokymosi institucijų vaidmenį. Ateities seminarai ir diskusijos transformuoja universitetus, atskleidžia tarpdisciplininio mokymo ir inovacijų skatinimo naudą, taip pat kūrybinės vaizduotės skatinimą. Pabrėžiama, kad tik atviras, humanistinis švietimas gali paruošti besimokančiuosius tapti atviresnius ir pasiruošusius pasitikti nežinomą ateitį. Kviečiama iš naujo įsivaizduoti profesinio mokymo ir mokymo galimybes, kad būtų patenkinti žmogaus poreikiai ir apimtų ne tik pramoninį darbą bei pajamų telkimą, pabrėžiama visą gyvenimą trunkančio konsultavimo svarba siekiant padėti žmonėms kuriant karjerą ir tobulėjant kaip asmenybėms. Galiausiai raginama bendrai kurti ateitį keičiant kartų santykius ir pertvarkyti aukštąjį mokslą, kad būtų atsižvelgta į mokymosi visą gyvenimą galimybes ir pakeisti pasaulinius demografinius modelius, ypač dėl žmonių ilgaamžiškumo. UNESCO konkrečiai raginama vadovauti ir prisimti atsakomybę už transformuojamą švietimą, skatinant kolektyvinę vaizduotę ir atsakomybės prisiėmimą, skatinant žinių demokratiją¹⁴.

Bendrosios kompetencijos ir jų sąsajos bandomos apibrėžti ir „EntreComp“, kuri verslumą apibūdina kaip skėtinę kompetenciją, kuri taikoma visose gyvenimo sferose:

¹⁴ Ten pat.

nuo asmeninio tobulėjimo puoselėjimo iki aktyvaus dalyvavimo visuomenės gyvenime ir darbo rinkoje kaip samdomam darbuotojui arba kaip savarankiškai dirbančiam asmeniui, taip pat pradėti verslą (kultūrinį, socialinį ar komercinį). Skėtinės kompetencijos apima platų verslumo pažinimą, kuris priklauso nuo kultūrinės, socialinės ar ekonominės vertės kūrimo. Taigi apima įvairias verslumo rūšis, įskaitant intraverslumą, socialinį verslumą, ekologišką verslumą ir skaitmeninį verslą. Tai taikoma asmenims ir grupėms (komandoms ar organizacijoms) ir reiškia vertės kūrimą privačiame, viešajame ir trečiajame¹⁵ sektoriuose bei bet koku mišriu būdu derinant šių trijų sektorių partnerystę.

Akademiniai ir atvejų tyrimai, dokumentų analizė ir pasikartojančios konsultacijos su daugeliu ekspertų iš suinteresuotųjų šalių patvirtina, kad daugiau dėmesio reikia skirti kiekvieno vaiko atsparumui, todėl turime siekti, kad švietimo procesas būtų lankstesnis, kiekviena pamoka būtų integruota atsižvelgiant ne tik į socialinę ir emocinę savijautą ir visų mokinių poreikius (UNICEF, 2020), tačiau prisidėtų prie jų socialinės ir emocinės sveikatos. Tam reikia peržiūrėti įprastas švietimo praktikas, kad galėtume nuosekliai remti mokinių socialinį emocinį ugdymąsi, stiprinti jų psichikos sveikatą ir gerovę, siekiant pagerinti kokybišką mokymąsi bei sumažinti neigiamus krizės padarinius. Mokykla, kurioje kiekvieną dieną mokinys susiduria su iššūkiais ir problemomis – nuo patyčių iki konflikto sprendimo – nėra vieta, kurioje mokinys jaučiasi priimtas, nėra vieta, kur mokinys gali mokytis ir augti bei bręsti. Čia svarbu organizuoti socialinį ir emocinį ugdymą taip, kad mokiniai ir visa mokyklos bendruomenė (pedagogai, mokiniai ir jų tėvai) įgytų žinių ir kompetencijų, kurios būtinos psichikos sveikatai stiprinti ir išsaugoti. Pilietinis ugdymas, ypač atsakingo pilietinio dalyvavimo įgūdžių ugdymas, yra svarbus transformuojamojo švietimo elementas, ypač svarbus vaikams ir jaunuoliams. Pilietinis ugdymas suteikia piliečiams kompetencijų, įgalinančių aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje. Tačiau transformuojamasis švietimas vis labiau tampa mokymosi gyventi kartu strategijos integruojančia socialinio emocinio, pilietinio dalyvavimo, antreprenerystės kompetencijas ir darnaus vystymosi tikslus (1 lentelė).

¹⁵ Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt/>.

1 lentelė

Transformuojamąjį švietimą kuriančios kompetencijos

SEE kompetencijos, pagal CASEL modelį	Pilietinio ugdymo kompetencijos¹⁶	Darnaus vystymosi kompetencijos	Antreprenerystės kompetencijos¹⁷
1. Savimonė – tai savo emocijų ir vertybių pažinimas ir plėtojimas, kad jos tarnautų kiekvieno mūsų atsparumui ir gebėjimui save apriboti, savo tikslų pažinimas ir savęs suvokimas, atpažinimas savo stiprybių, poreikių ir vertybių, aktyvus veikimas, dvasingumas, savo emocijų identifikavimas ir atpažinimas	1. Žinios (apie demokratiją, institucijas, tapatybę, politiką)	1. Darnaus vystymosi iššūkių suvokimas / Žinios (pažinimo mokymosi tikslai) Veiksmai, skirti darniam vystymuisi; 2. Kokybiškas išsilavinimas; Įtraukiojo ir vienos kokybės ugdymo svarba; Galimybė įgyti išsilavinimą	1. Galimybių pastebėjimas, savęs suvokimas ir saviveiksmingumas, Idėjos ir galimybės: 1.1. Pastebėjimo galimybė; 1.2. Kūrybiškumas; 1.3. Ateities vizualizavimas; 1.4. Idėjos vertinimas; 1.5. Etiškas ir tvarus mąstymas; 2. Ištekliai 2.1. Savęs suvokimas ir saviveiksmingumas; 2.3. Išteklių mobilizavimas; 2.4. Finansinis ir ekonominis raštingumas; 2.5. Kitų partnerių mobilizavimas

¹⁶ Prieiga per internetą: <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2020/08/PILIETI%C5%A0KUMO-UGDYMAS-dokumentas-2020.08.23-1.pdf>.

¹⁷ Margherita Bacigalupo, Panagiotis Kampylis Yves Punie, Godelieve Van den Brande. 2016. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/resources/lfn27939enn.pdf>.

1 lentelės tęsinys

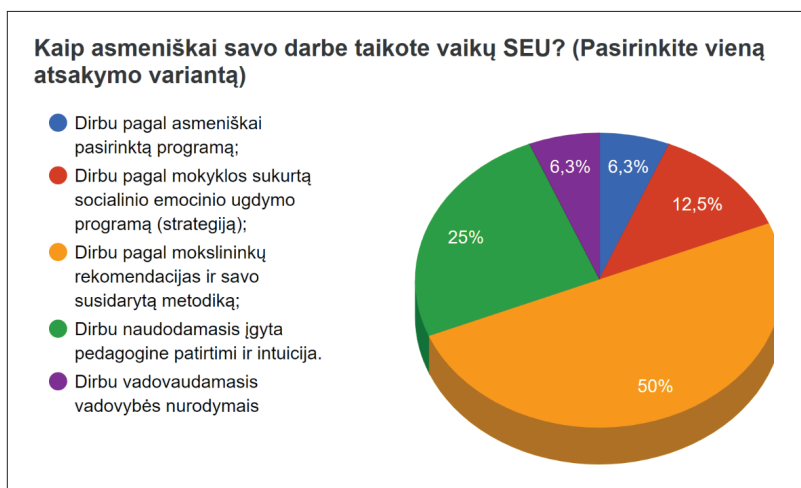
SEE kompetencijos, pagal CASEL modelį	Pilietinio ugdymo kompetencijos ¹⁶	Darnaus vystymosi kompetencijos	Antreprenerystės kompetencijos ¹⁷
2. Atsakingas sprendimų priėmimas – moralūs ir konstruktyvūs sprendimai, susiję su asmeniniu ir socialiniu elgesiu: problemos identifikavimas, situacijos analizė, problemos sprendimas, veiksmas, įvertinimas, asmeninė, socialinė moralinė atsakomybė	2. Įgūdžiai (komunikacija, diskusijų kultūra, kritinis mąstymas, problemų sprendimas)	3. Taika, teisingumas ir stiprios institucijos; 4. Atsakingas vartojimas ir gamyba; 5. Skurdo panaikinimas; 6. Alkio pašalinimas; 7. Gera sveikata ir savijauta; 8. Lyčių lygybė; 9. Švarus vanduo ir higiena; 10. Kova su klimato kaita; 11. Įperkama ir švari energija; 12. Gyvybė vandenyse; 13. Gyvybė žemėje; 14. Padorus darbas ir ekonomikos augimas; 15. Pramonė, inovacijos ir infrastruktūra	Kūrybiškumas ir atsakingumas. Ugdome kūrybiškumą, ieškome tikslingiausių sprendimų 3. Įvadiniai žingsniai: 3.1. Inicijavimas prisėmimas; 3.2. Planavimas ir valdymas; 3.3. Netikrumo, dviprasmiškumu ir rizika
4. Socialinis sąmoningumas – supratimas ir empatiškumas kitų atžvilgiu: sugebėjimas pažvelgti iš kito perspektyvos, empatiškumas, socialinės įvairovės pripažinimas, atsakomybė už kitus	(Savi)refleksija, išankstinių nuostatų ir silpnųjų suvokimas)	16. Nelygybės mažinimas	3. Vizija (regėjimas) Dirbame siekdami įgyvendinti ateities viziją, 4. Idėjos įvertinimas vertybiniu požiūriu. Stengiamės realizuoti idėjas ir ieškoti naujų galimybių
5. Savitvarda – emocijų ir elgesio valdymas siekiant savo tikslų: impulsyvumo kontrolė, streso valdymas, motyvacija ir disciplina, tikslų nusistatymas, organizaciniai gebėjimai	Demokratinės vertybės (žmogaus orumo ir žmogaus teisių vertinimas, lygybė, skaidrumas, kultūrinė įvairovė), nuostatos (atvirumas kitoniškumui, pasitikėjimas, pagarba, tolerancija, atsakingumas, saviveiksmingumas)	17. Partnerystė, siekiant bendrų tikslų	Etiškas ir tvarų mąstymą. Vertiname pasiekimus, sutrikimus, pasekmes ir idėjų, galimybių ir laukiamame tolesnių veiksmų

Formalusis ugdymas apima veiklas, įtrauktas į ugdymo programas pradinėse, pagrindinėse, vidurinėse mokymo įstaigose, profesinėse ir aukštosiose mokyklose. O neformalusis pilietinis ugdymas apima iš anksto suplanuotas, struktūruotas programas ir asmeninę bei socialinę ugdymą už formalios švietimo sistemos ribų, skirtas, visų pirma, jaunų žmonių įgūdžiams ir kompetencijoms tobulinti. Neinstitucinis

pilietinis ugdymas nurodo visą gyvenimą trunkantį mokymąsi, kurio metu asmenys individualiai formuoja savo nuostatas, vertybes, įgūdžius ir žinias, pritaikydami edukacinius resursus iš savo aplinkos ir kasdienės patirties. Pilietiškumo ugdymas Europos mokyklose analizuojamas nuo 2017 metų. „Pilietiškumo ugdymas padeda mokiniams tapti aktyviems, informuoti ir atsakingi piliečiai, norintys ir galintys priimti atsakomybę sau ir savo bendruomenėms nacionaliniu, Europos ir tarptautiniu lygiu.“ Pilietiškumo ugdymo kompetencijos padeda jauniems žmonėms efektyviai bendrauti, kritiškai mąstyti, veikti socialiai atsakingai ir demokratiškai. Savo 2021 m. rezoliucijoje dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės sistemos link Europos švietimo erdvės ir už jos ribų (2021–2030 m.) Taryba nurodė, kad „Švietimas ir mokymas yra labai svarbūs europiečių asmeniniam, pilietiniam ir profesiniam piliečių tobulėjimui“. Pilietiškumo ugdymo vaidmenį pripažįsta ir kiti pasaulio veikėjai. Pavyzdžiui, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) atkreipia dėmesį, kad, rengiant jaunus žmones darbo pasauliui, švietimas turi „suteikti studentams įgūdžių, jie turi tapti aktyviais, atsakingais ir įsitraukusiais piliečiais“. Pasaulinio pilietiškumo ugdymas „ugdo besimokančiųjų žinias, įgūdžius, vertybes ir požiūrį, siekia kurti teisingesnį, taikesnį, tolerantiškesnį, įtraukesnį, saugesnį ir tvaresnį pasaulį“ ir tiesiogiai siejasi su darnaus vystymosi dienotvarke 2020. Pagrindinės disciplinos, per kurias mokoma suprasti visuomenės reiškinius, – tai pilietinis ugdymas, etika ir ekonomika, tačiau plačiau galėtų būti integruojami menai, istorija, geografija ir kiti dalykai. Pilietinės visuomenės, politikos, teisės principų ir istorijos žinojimas realybėje yra glaudžiai susijęs su ekonomine logika, vertybės taip pat yra neatsiejama supratimo ir vertinimo dalis. Aktualijų nagrinėjimas per visų disciplinų integraciją padeda iš esmės suvokti problemą. Pavyzdžiui, asmeninio lygmens klausimas, kaip galėčiau padėti skurstantiems, gali būti atsakytas aiškinant tokias ekonomikos temas kaip privati parama, ne pelno organizacijos, dalijimosi kultūra, klimato kaita. Pilietiškumo: visuomeninė organizacija, aktyvus dalyvavimas visuomenės gyvenime. Klausimas apima ir etikos principus – draugystę, empatiją. Šių disciplinų integracija yra raktas į aiškesnį savo paties ir visuomenės gyvenimo suvokimą ir socialinių emocijų kompetencijų ugdymąsi.

Socialiniai, emociniai ir elgesio (SEE) įgūdžiai apima platų spektrą kompetencijų, susijusių su tuo, kaip asmenys kuria ir palaiko santykius, supranta ir valdo emocijas, siekia tikslų ir mokosi iš patirties. Nepaisant sutarimo dėl SEE įgūdžių svarbos sėkmei gyvenime, yra daug sistemų, kurios vienu metu sutampa ir skiriasi tuo, kaip apibrėžia ir įvertina SEE įgūdžius ir kompetencijas. Šiame darbe mes konstruojame socialinių emocijų kompetencijų prototipo modelį, kuris remiasi C. J. Soto ir kt. (2021) atradimais, kad šie įgūdžiai apima penkias plačias įgūdžių sritis: savivaldos, inovacijų, socialinio įsitraukimo, bendradarbiavimo ir emocinio atsparumo (Soto et al., 2021). Mūsų modelis tęsdamas šiuos įrodymus sieks analizuoti SEE įgūdžius kaip kompetencijas (t. y. ką kažkas sugeba), o ne savybes (t. y. ką kažkas linkęs daryti) ekstremalioje

situacijoje. Remdamiesi šia prielaida ir pandemijos bei prasidėjusio karo sukeltomis papildomomis problemomis kiekvieno iš mūsų ir ypač paauglių psichinei sveikatai mes formuluojame tyrimo problemas, bandome pagrįsti, kodėl yra svarbu kiekvieną dieną pamokose taikyti socialinio emocinio ugdymosi elementus (3 pav.), ugdant darnaus vystymosi, pilietinio ugdymo ir SEE kompetencijas nuo ankstyvos vaikystės, nes tik integruotos socialinio ugdymosi kompetencijos gali padėti paaugliui būti saugesniam ir atsparesniam, siekiant jo sėkmingo įsitvirtinimo kasdieniame gyvenime.

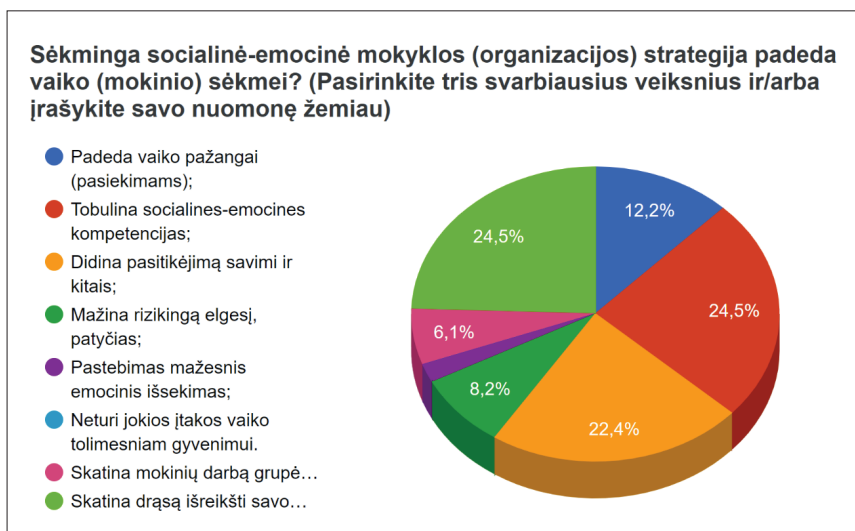

3 pav. Kaip asmeniškai savo darbe taikote SEU

Šiuo metu vykstančios diskusijos dėl tarpdalykinės integracijos ir kai kuriose šalyse didėjanti tendencija įvesti konkrečias priemones ar reikalavimus suteikia vertingą galimybę viešam dialogui ir informuotumui apie esminį „pilietybės“ pobūdį ir jos vaidmenį palengvinant integraciją, kuri yra dviprasmiška, priimančiosios valstybės piliečių ir migrantų vaidmenis ir pareigas. Tai reiškia, kad reikia peržengti teisinius pilietybės aspektus (kurie aptariami konkrečiuose tarptautiniuose dokumentuose, įskaitant Europos Tarybos dokumentus) ir išnagrinėti platesnę „dalyvavimo“ sąvoką, susijusią su aktyvaus demokratinio pilietiškumo įgyvendinimu.

Daugelis mokslininkų (Fernández, 2017; Yada, Tolvanen ir Savolainen, 2018) teigia, kad mokytojų teigiamas požiūris į įtraukųjį ugdymą ir socialinį emocinį ugdymą palaiko veiksmingą įtraukiosios mokyklos praktiką. Dėmesys mokytojų vertybių ugdymui (Väyrynen ir Paksuniemi, 2020) ir epistemologiniai įsitikinimai apie žinias yra būtini visaverčiam įtraukiamam ir socialinių emocinių kompetencijų ugdymuisi. Tačiau nei įtraukusis, nei socialinis emocinis ugdymasis negali būti įgyvendinamas vien klasėje, nes yra susietas su daugybe veiksnių, kurių įgyvendinimą formuoja skirtingi kontekstai ir tradicijos.

Duomenų analizės procese kodavimas, grupavimas ir abstrakcijos buvo kuriamos keliais etapais, bandant analizės metu iškilusias idėjas. Šio proceso metu kai kurie duomenų veiksniai buvo suderinti su daugiau nei vienu aspektu. Šie veiksniai sudarė persidengiančius aspektus, kuriems buvo priskirtos kategorijos ir subkategorijos. Mokytojai ugdo socialines emocines kompetencijas, veiksmingiau reaguoja į mokinių poreikius, kuria pasitikėjimu grįstą kultūrą (Jennings ir Greenberg, 2009). Savęs suvokimas, pagarba aplinkiniams ir empatija padeda ugdyti įtraukiąją kultūrą (Hen ir Goroshit, 2014), padeda ugdyti vaikus ir jaunuolius, turinčius emocijų, elgesio ar kitų raidos ar sveikatos problemų ar kitų ypatingųjų poreikių. Pagrindinė mūsų teorinio požiūrio prielaida yra ta, kad socialinių emocinių kompetencijų, ugdymas(is) kaip ir kiti švietimo pagalbai kylantys iššūkiai (pvz.: motyvacija, įtikinimas, empatija), atskleidžia konkrečias situacijas ir ar socioeducacinę aplinką, susijusius partnerius, agentus, objektus, veiksmus, įvykius, perėjimus ir intervencijos aspektus. Mes teigiame, kad pozityviosios socializacijos scenarijai, tai yra pozityvių veiksmų politika (pozityvios socializacijos scenarijus), paremta socialine emocine organizacijos strategija (4 pav.), pagal kurią mokytojai ir švietimo specialistai ar kompetentingi asmenys gali koreguoti subjektų, siekiančių nustatyti pozityviosios socializacijos komponentus ir užkirsti kelią socialiai nepriimtiniams kultūriniais padariniais, socializacijos elgesiui (Kvieskienė, Ivanova ir Trasberg, 2022).

4 pav. Sėkminga socialinė emocinė mokyklos organizacijos strategija

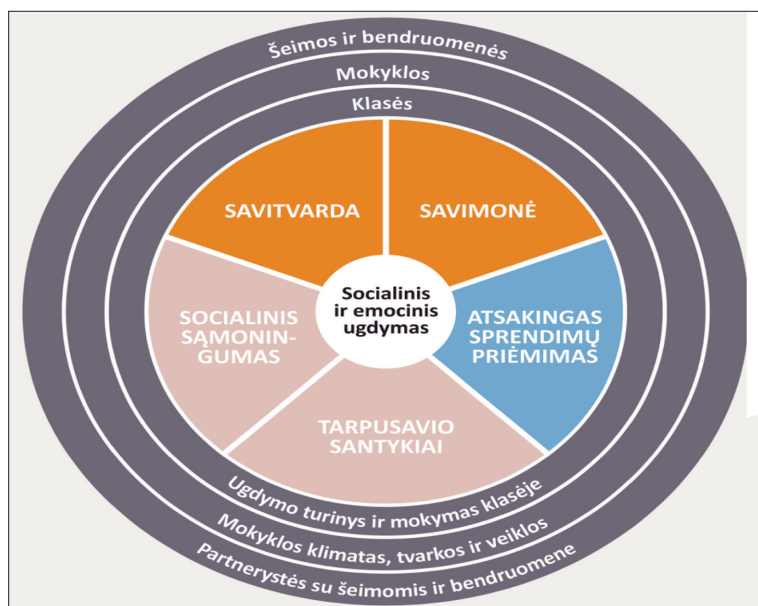
Pateikiami ir komentuojami skirtingų tyrėjų įvairiose šalyse gauti rezultatai atspindi atskiras pozityviosios socializacijos ir socialinių emocinių kompetencijų dimensijas (Kvieskienė, Kvieska ir Carlsburg, 2021). Socialinio ir emocinio mokymosi bendradarbiavimo asociacija (CASEL) įkurta 1994 m., siekiant sukurti aukštos kokybės,

įrodymais pagrįstą socialinio ir emocinio akademinio mokymosi (SEL) modelį. Šis modelis laikomas esmine ne tik ugdymo, bet ir vertybių sistemos visame ugdymesi dalimi. D. Golemano (2003, 2008) darbai paskatino sukurti CASEL, kuri šiuo metu yra plačiai pripažinta platforma, skatinanti tolesnius tyrinėjimus SEL ir emocinio intelekto srityse ir gali būti pritaikyta įtraukios mokyklos modeliavime, pritaikant darnios (tvarios) mokyklos principus.

Remiantis mokslinių tyrimų išvalgomis, pozityviosios socializacijos dimensijos buvo išgrynintos. Jos gali būti apibrėžiamos kaip pozityvių veiksmų politika (pozityvios socializacijos scenarijus), kuria remdamiesi profesionalūs ar kompetentingi asmenys gali koreguoti subjektų socializacijos elgesį, siekdami nustatyti pozityviosios socializacijos komponentus ir užtvirti kelią į socializacijos trikdžius. Analizuojant pandemijos laikotarpį, turime numatyti ir analizuoti ilgalaikius padarinius. Prasidėjus nuotoliniam mokymuisi, pablogėjo vaikų socialinė-emocinė būseną. Ankstyvą rudenį, kai jie grįžo į mokyklą, dalis tradicinio ugdymosi sistemos grįžo į buvusias vėžes. Mūsų darbe iš esmės taip pat tiriama pandemijos poveikis vaikų socialinei emocinei sveikatai. Prieš 20 metų dr. R. M. Frenkelis (1999) tyrinėjo socialinę pagalbą ir medicinos edukaciją ir sukūrė keturių įpročių klinikinį komunikacijos modelį. 2014 m. šis modelis pritaikytas Indianos slaugos mokslininkų (Fisher, Broome, Friesth, Magee ir Frankel, 2014) atliktame tyrime, siekiant palengvinti ir tobulinti bendradarbiavimą tarp pacientų, jų šeimos narių ir medicinos darbuotojų. Straipsnyje pirmą kartą pagrįstas R. M. Frenkelio ir T. Steino 1999 m. sukurtas keturių įpročių klinikinės komunikacijos modelis, pritaikytas slaugoje kaip labai efektyvus pagrindinis pozityviosios komunikacijos įgūdžių modelis, kuris padeda gydytojams ir slaugėms bendrauti su vaikais, pacientais bei pasirengti emociškai sudėtingiems pokalbiams su vaikų tėvais. Adaptuotas pozityviosios komunikacijos įpročių modelis yra taikomas *Socialinių industrijų ir komunikacijos magistro* ir *Socialinės pedagogikos magistro programų* tyrimuose jau nuo 2005 m. Fetzer grupė pirmą kartą įvedė socialinio ir emocinio mokymosi (SEL / SEM) terminą kaip sąvoką, skirtą tiek jaunų žmonių poreikiams, tiek mokyklos galimybėms tinkamai į ją reaguoti (Zins ir Elias, 2007). Socialinis emocinis mokymasis (SEM) apibrėžiamas kaip žinių, įgūdžių, nuostatų ir įsitikinimų, padedančių atpažinti ir valdyti emocijas, įgijimo procesas; gebėti juos rūpintis savimi ir kitais; priimti teisingus sprendimus; elgtis etiškai ir atsakingai; plėtoti pozityvius santykius; ir vengti netinkamo elgesio. SEM yra susijusi su akademiniais pasiekimais, nes įkūnija įgūdžius, reikalingus sėkmingam mokymuisi klasėje, mokykloje, šeimoje, bendruomenėje, darbo vietoje ir gyvenime apskritai. SEM taip pat yra mokyklų tobulinimo pagrindas. Ji remia saugios ir rūpestingos mokymosi aplinkos kūrimą ir palaikymą nuo ankstyvos vaikystės iki aukštojo mokslo. SEM daugiausia dėmesio skiria studentų motyvacijos stiprinimui, socialinių ryšių plėtrai, savireguliacijos poreikių stiprinimui ir atsparumo ugdymui, kaip būtinoms pažangos ir gerovės sąlygoms. Pedagogai sutelkia dėmesį ir mini tokius aspektus kaip „tarpasmeniniai įgūdžiai“, „XXI amžiaus kompetencijų ugdymas“,

„charakterio stiprybių ugdymas“ ir „viso vaiko vystymasis“ kaip SEU dalį (Kvieskienė, Ivanova ir Trasberg, 2022).)

Lietuvos švietimo įstaigose, kaip ir daugelyje kitų pasaulio valstybių, daug dėmesio skiriama kognityviniams gebėjimams stiprinti. Socialinio ir emocinio ugdymo aktualumą ir svarbumą stiprina ir švietimo sistemos bandymas pereiti prie įtraukiojo ugdymo. Kalbant apie mokinių psichikos sveikatos stiprinimą, Lietuvoje vienas iš efektyviausių priemonių yra socialinis ir emocinis ugdymas.

5 pav. Socialinių emocinių kompetencijų ugdymosi modelis (pagal CASEL, 2020)¹⁸

Socialinių emocinių kompetencijų ugdymas pagal CASEL (2020) remiasi penkiomis pagrindinėmis SEU kompetencijomis: savimonė, atsakingas sprendimų priėmimas, tarpusavio santykiai, socialinis sąmoningumas (atsparumas), savitvarda. Socialinių emocinių kompetencijų modelis yra ugdymosi procesas, kuris apima žinių, nuostatų ir įsitikinimų, susijusių su penkiomis pagrindinėmis kompetencijomis, kuriame dalyvauja tiek vaikai, tiek suaugusieji, tiek atsakingi partneriai (5 pav.). Socialinio emocinio ugdymosi modelis skatina ieškoti socialinio emocinio ugdymosi prototipo, kuris būtų pagrįstas universaliu dizainu (UD) ir kurį galėtume lengvai integruoti į kiekvieną pamoką. Ieškojome įrodymais pagrįstos priemonės, skatinančios žaislingumą atsakant į sudėtingus klausimus: kaip palaikyti visų vaikų socialinį ir emocinį vystymąsi kasdienėje mokyklos rutinoje? Kaip motyvuoti mokytojus kiekvieną pamoką pradėti interaktyviai ir linksmi? Keturių šalių mokslininkai atsakymų į šiuos

¹⁸ CASEL'S, SEL Framework. (2020). Prieiga per internetą: <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>.

klausimus ieškojo naudodami tas pačias anketas mokytojams ir ekspertams, tačiau šalių mokytojų patirtis ir tradicijos skyrėsi. Šiuo straipsniu rinkiniu siekiame pagrįsti transformuojamojo švietimo kompetencijas, tarp kurių vienos svarbiausios yra socialinės emocinės kompetencijos (6 pav.). Norime skatinti visose pamokose integruoti socialinio emocinio ugdymosi elementus. Tai bandymas paremti kylančius pokyčius ir mokymosi kultūroje. Mažas socialinis kapitalas (kaip tai fiksuoja gerovės indeksas) ir prasta psichinė sveikata yra reikšmingi pandemijos požymiai, dėl kurių daugėja paauglių savižudybių. Tai pagrindinė 15–19 metų amžiaus žmonių mirties priežastis Lietuvoje ir Estijoje. Be to, Lietuvoje patyčių ir spaudimo mastai mokykloje yra pastovūs, kaip ir Estijoje bei Latvijoje. Vis dėlto visos šalys, kaip minėta anksčiau, turi sunkumų kuriant pasitikėjimu grįstus santykius.

6 pav. Socialinio emocinio ugdymo(si) reikšmė

Deja, daugelis tyrėjų konstatuoja, kad mokyklos neruošia mokinių ateičiai, nes jos dar nėra. Ši nepaprasta nesėkmė skatina jaunas žmones pačius inicijuoti įvairius judėjimus ir reikalauti iš savo vyriausybių mokyklinio ugdymo, kuris pripažintų ir atlieptų lemiamą jų gyvenimo iššūkį: klimato krizę. Siekdami keisti mokyklą, daryti ją labiau sistemingą ir integruojančią, kuri paruoštų juos klimato kaitai ir ekologiinei krizei. JK jaunimas pradėjo jaunimo vadovaujamą kampaniją „Mokykite ateities“¹⁹, kurios tikslas – pritaikyti švietimo sistemą atsižvelgiant į klimato ir ekologiinę krizę. Jaunimas ragina šalių politikus peržiūrėti, kaip formalios švietimo sistemos Anglijoje rengia studentus klimato ir ekologiinei krizei ir ekstremalioms situacijoms įveikti. „Mokykite ateities“ daugiausia dėmesio skiria Klimato ekstremaliųjų situacijų švietimo įstatymui

¹⁹ Current climate education is inadequate. Students aren't being prepared to face the effects of climate change, or taught to understand the solutions. Prieiga per internetą: <https://www.teachthefuture.uk/>

ir jaunimo vadovaujamiems klimato veiksams skiriamam fondui. Kampanijose pabrėžiama, kad klimatas šiuo metu apsiriboja gamtos mokslų ir geografijos pamokomis. Mokiniai labai ribotai mokosi lauke visose šalyse, nepakankamai pripažįstami projekciniai ir praktiniai įgūdžiai ir mokymai. Išsilavinimas nesuteikia jaunimui reikiamo socialinio emocinio atsparumo klimato pokyčių, konfliktų ir pandemijos amžiuje. Šiems veiksniams, rodantiems pasikeitusią emocinę, socialinę situaciją mokyklose per COVID-19, reikia naujos mokymosi vizijos. Šios vizijos akcentas – socialinio emocinio ugdymo elementų įgyvendinimo kiekvienoje pamokoje skatinimas. Socialinio emocinio ugdymo elementai skatintų taikyti naujus socialinio emocinio intelekto algoritmus. Atlikdami socialinio emocinio mokymosi tyrimą, autoriai ieškojo atitinkamų duomenų, padedančių įgalinti darnaus vystymosi, tvaraus ugdymosi scenarijus, kuriant įtraukiąją mokyklą.

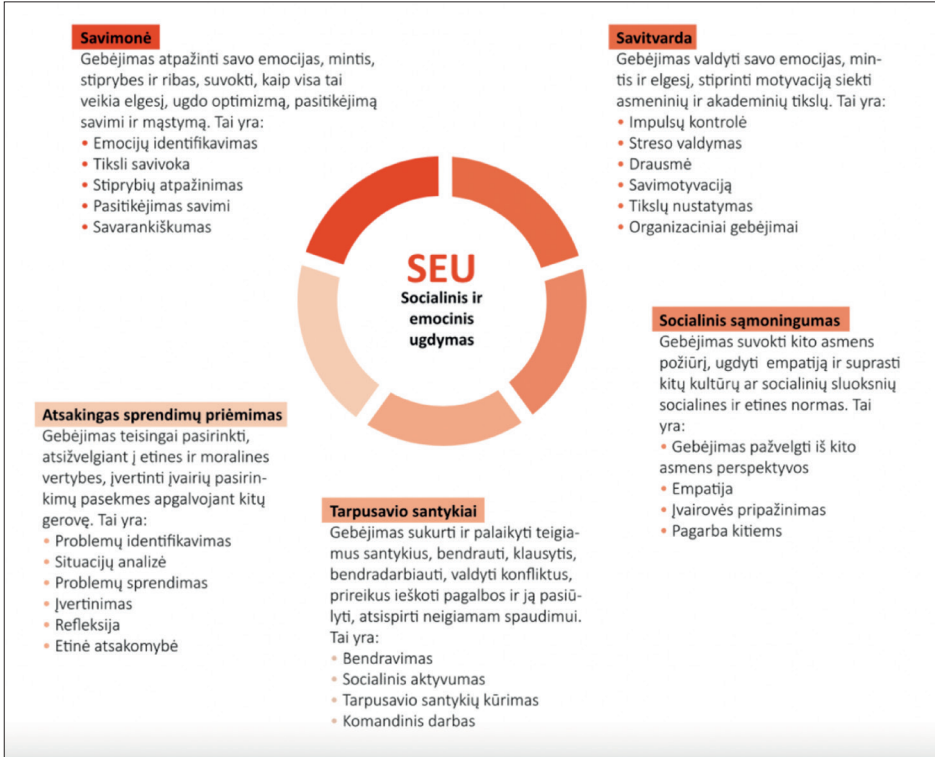
Dėmesys socialinėms emocinėms kompetencijoms, pilietiniam dalyvavimui, darniam ir humanistiniam ugdymuisi šiandien įvardijami kaip svarbiausi vaiko ugdymosi sėkmei ir socialinių emocinių kompetencijų dalis visame pasaulyje. Švietimo sistemoje ugdymosi iššūkiai, siekiant sustiprinti mokinių socialinę emocinę ugdymąsi, atsparumą ir gebėjimą prisitaikyti kintančioje visuomenėje šiandien ypač svarbu visoms švietimo sistemoms. Nors socialinis emocinis ugdymasis buvo nuolatinis švietimo sistemoms išskylantis uždavinys, COVID-2019 ir prasidėję karo veiksmai Ukrainoje, pabėgėlių dėl karo veiksnių srautų didėjimas šią problemą daro aktualią visame pasaulyje. Pandemija, karo, pabėgėlių problemos ir jų padariniai ypač išryškino ir padidino socialinio atsiribojimo, emocines ir elgesio problemas, didėjančias mokymosi spragas ir kitus sunkumus, kurie kelia pavojų mūsų mokiniams ir jų ugdytojams.

Svarbu pedagogams rekomenduoti veiksmingiausias ir modernias įveikos strategijas, scenarijus ir metodus, kad ugdytojai galėtų sukurti saugią ir ugdančią ir motyvuojančią aplinką savo mokiniams, skatinančią jų pažangą ir efektyvų ugdymąsi. 2022 m. balandžio mėn. Vilniaus konferencijoje dalyvavęs prof. Richardas Lavoie, žymus pedagogas, autorius, konsultantas ir dėstytojas, išgarsėjęs Izraelyje ir užsienyje dėl savo virtuoziško sugebėjimo iliustruoti patirtį ir kasdienes iššūkius, su kuriais susiduria mokinys, turintis mokymosi negalią ir ADHD, įprastoje klasėje teigė, kad kiekvienas vaikus mylintis mokytojas gali atrasti ir patikrinti įtraukiančias veiklas, kurios puikiai tiks konkrečioms vaikams ir skatins jų geriausias vaikų „sėkmingo ugdymosi savybes“²⁰. Išsakydamas pagyrimus už sėkmingiausius veiksnius R. Lavoie teigia, kad savivoka, proaktyvumas, atkaklumas, tikslų nustatymas, socialinės paramos sistemų naudojimas bei socialinės emocinės įveikos strategijos „suteikia pedagogams, tėvams ir kitiems globėjams pragmatiškas ir išmatuojamas strategijas, skirtas brandai ir nepriklausomybei ugdyti... Veikla parodo, kad sėkmė nėra amorfiška ir nepasiekiamo – greičiau ją galima

²⁰ Richard Lavoie. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=Q-0OReeUf2E>

pasiekti perimant nusistovėjusį elgesio, požiūrių ir savybių rinkinį. Bus nepaprastai naudinga ruošiant mokinius jų kelionei į pilnametystę²¹.

SEU (7 pav.) modelis būtų nepilnas, jei jo kompetencijų neanalizuotume sąsajose su darnaus vystymosi (humanistinio ugdymosi) principais, pilietinio dalyvavimo ir atsakomybės ugdymusi, vadovavimo įmonei kompetencijomis.

7 pav. Penkios socialinių ir emocinių kompetencijų sritys (pagal CASEL, 2020)²²

Pasaulyje socialinio ugdymo pradininku laikomas D. Golemanas (2003, 2008), kurio tyrimus papildė Neale, Spencer-Arnell ir Wilson (2011) ir kt. Pagrindinius aspektus, pagrindžiančius, kuo emocinis intelektas gali būti reikšmingesnis už kognityvinį intelektą, atskleidė F. Shapiro (2008). M. Talvio ir kt. (2016) tyrė pedagogų socialinio ir emocinio intelekto plėtrą keturiuose šalyse: Suomijoje, Japonijoje, Lietuvoje, Italijoje, integruojant tarptautiniu mastu paplitusią „Lions Quest“ programą.

²¹ Frosting Center, Richard Lavoie. The Six Success Factors for Children with Learning Disabilities: Ready-to-Use Activities to Help Kids with LD Succeed in School and in Life. <https://www.wiley.com/en-us/The+Six+Success+Factors+for+Children+with+Learning+Disabilities%3A+Ready+to+Use+Activities+to+Help+Kids+with+LD+Succeed+in+School+and+in+Life-p-9780470383773>

²² CASEL'S, SEL Framework.2020. Prieiga per internetą: <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>.

Lietuvos tyrėjų praktikoje taikomi keturių įpročių žingsniai, atspindintys pozityviosios socializacijos modelį, kuris gali būti pritaikomas inovatyviai ir įtraukiai mokyklai kurti (2 lentelė, pagal Carlsburg ir Kvieskienė, 2022), susideda iš keturių žingsnių, kurie apima pagrindines dimensijas, kategorijas ir subkategorijas ir yra pagrindžiami ekspertų teiginiais (2 lentelė).

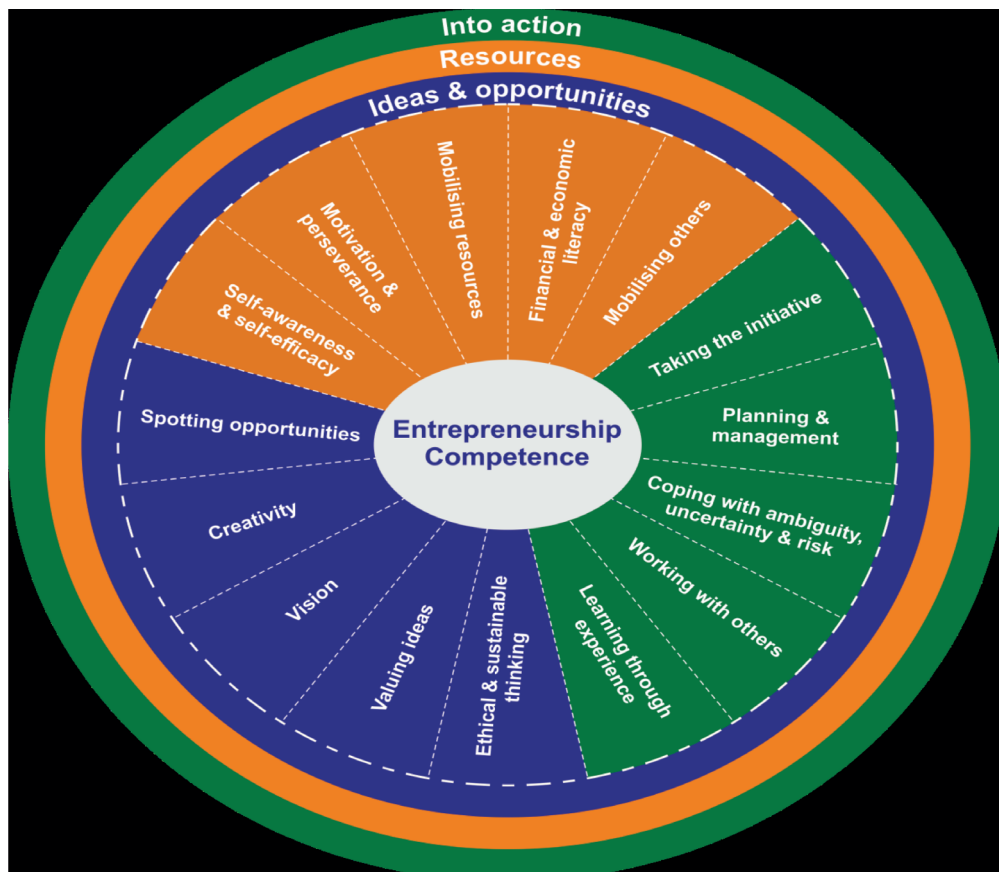
2 lentelė

Pozityviosios socializacijos skatinimo scenarijai

Žingsniai	Dimensijos	Kategorijos	Subkategorijos
Investavimas į pradžią	Socialinis emocinis ugdymasis	Tikslų nustatymas; Savivoka; Savikontrolė	Nuolatinis skatinimas; Apsikabinimai; Šypsenos; Dalinimasis; Teigiamos užduotys; Vizualizacija
Demonstruoti vaiko ir jo šeimos, rūpintojų prioritetą	Darnus vystymasis	Proaktyvumas; Atkaklumas	Teigiami paskatinimai, pastiprinimai, pagyrimai; Komplimentai, apdovanojimai, bausmių vengimas; Draugystės pamokos
Empatiškas elgesys	Humanistinis ugdymasis	Socialinės paramos sistemų naudojimas	Pozityvaus skatinimo strategijos, individualios užduotys po to, kai vaikas pasiekia pažangą ir naudojamas iš karto
Apibendrinti pasiūlymai, stebėseną	Pilietinis, atsakingas dalyvavimas	Emocinės įveikos strategijos	Paskatinimai turi skatinti vaiko prosocialinį elgesį

Kiekvienas iš šių mokslininkų siūlomo keturių įpročių pozityviosios socializacijos modelio žingsnis prisideda prie geresnės vaikų savijautos, leidžia stebėti jo socialinę emocinę savijautą, gerina socialinę komunikaciją, padeda sergančių vaikų priežiūrai, ypatingų poreikių vaikų integracijai. Atsižvelgdami į vaiko, jo tėvų, globėjų poreikius, geriau suprasime vaiko ir pagalbos profesionalų, kurie prisideda prie geresnių ugdymo ir gydymo rezultatų, poreikius ir socialinį atsaką, o mūsų tyrimai patvirtina, kad išskirtus įgūdžius galime papildyti aprašytais papildomais trumpalaikės ir ilgalaikės intervencijos, tėvų įtraukimo ir empatijos, tėvų ir globėjų įsitraukimo ir pozityviosios socializacijos scenarijais. Taip pat vadovavimo įmonei kompetencijos gali būti skėtinės ir persidengiančios. „EntreComp“ sistema buvo sukurta taikant mišrius metodus, sudaryta iš išsamios akademinės ir praktinės literatūros apžvalgos, nuodugnios atvejų

tyrimų analizės, dokumentų tyrimų ir pasikartojančių konsultacijų su daugeliu suinteresuotųjų šalių rinkinio (8 pav.)²³.

8 pav. Anterprenerystės kompetencijos modelis²⁴

²³ Margherita Bacigalupo, Panagiotis Kampylis Yves Punie, Godelieve Van den Brande. 2016. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/resources/lfna27939enn.pdf>.

²⁴ Ten pat.

3 lentelė

Pozityviosios komunikacijos keturių įpročių modelis (pagal Kvieskienė et al., 2021; Kvieskienė et al., 2022)

Formuokite įpročius	Laviname transformuojamojo ugdymo įgūdžius	Ateities švietimo prioritetai²⁵	Transformuojamojo ugdymo kompetencijos²⁶
1. Investuokite į pradžią ir taisyklių nusistatymą	Santykius grindžiamo pasitikėjimu ir pagarba; Pagyrimai, šypsėnos, padrąšinimas, dalijimasis; Mokomės paklausti patys išmokome to vaikus; Sutelkiame komandą ir rūpestį bendromis problemoms spręsti; padėti vaikams augti ir pasiekti geriausio, ko jis gali tikėtis ateityje ir kokios natūralios elgesio pasekmės; Individualumo supratimas ir palaikymas, motyvavimas neformali aplinka, neformali lyderystė ir partnerystė	Įtrauki, atvira, saugi ir sveiką gyvenseną propaguojanti mokykla	Galimybių pastebėjimas, savęs suvokimas ir savęs veiksmingumas: – Įtampos ir dilemų susitaikymas; – Naudokite savo vaizduotę ir atpažinimo įgūdžius; – Galimybes tobulėti arba kurti vertę ⁵

²⁵ Švietimo ateities prioritetai, pagrįsti idėjomis, principais ir pasiūlymais pateikti Tarptautinės komisijos ataskaitoje apie švietimo ateitį, pergalvojant mūsų ateitį kartu: nauja socialinė švietimo sutartis. Daugiau žr.: Transforming Education Summit 2022 Futures of Education Briefing Notes April 2022. Prieiga per internetą: <https://en.unesco.org/futuresofeducation/sites/default/files/2022-04/tes-futures-education-briefing-notes-en.pdf>.

²⁶ Prieiga per internetą: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/transformative-competencies/Transformative_Competencies_for_2030_concept_note.pdf.

3 lentelės tęsinys

Formuokite įpročius	Laviname transformuojamojo ugdymo įgūdžius	Ateities švietimo prioritetai ²⁵	Transformuojamojo ugdymo kompetencijos ²⁶
2. Naudokitės ir demonstruokite vaiko (kliento) interesų prioritetą ir perspektyvą	Išsiaiškinti vaiko pagrindinius poreikius: Alkis, troškulys; Planuojame laiką ir mokome planuoti vaikus Nusistatykite kliento konkrečią problemą išsikelti tikslą; Neformalus bendradarbiavimas, neformali lyderystė ir partnerystė	Mokymasis ir įgūdžiai gyvenimui, darbui ir tvariam vystymuisi	Kūrybiškumas ir atsakingumas – Kūrybiškumą ugdome ieškodami – tikslingiausių sprendimų; Vizija (ateities vizualizacija). Naujų vertybių kūrimas (įprasminimas); Dirbame siekdami įgyvendinti ateities viziją; Naujų vertybių kūrimas (įprasminimas); Dirbame siekdami realizuoti ateities viziją
3. Demonstruokite empatiją	Būkite atviri vaiko emocijoms; Savo teiginius išsakykite nuoširdžiai; Perteikite jautrų susirūpinimą neverbaliame lygmenyje (pauzės, prisilietimai, veido išraiška); Draugiška aplinka, mokomės socialinių susitarimų, lūkesčių	Dėmesys mokytojui, mokytojui ir mokytojo profesijai	4. Idėjos įvertinimas vertybiniu požiūriu. Siekiame įgyvendinti idėjas ir ieškoti naujų galimybių
4. Apibendrinkite pasiūlymus pamokos, konsultacijos, vizito pabaigoje	Pristatykite pozityviosios socializacijos planus ir scenarijus; Pagalbos planą; Išsiaiškinkite siūlomų priemonių ir užsiėmimų, konsultacijų pagrindus; Apibendrinkite artimiausią planą ir pozityviosios komunikacijos scenarijų; Daug bendradarbiaujančių, palaikančių asmenų; neformalių jungčių; tinklaveika	4. Skaitmeninis mokymasis ir transformacija; 5. Švietimo finansavimas	5. Etiškas ir tvarus mąstymas. Atsakomybės prisiėmimas. Įvertiname pasiekimus, trikdžius, pasekmes, idėjų poveikį, galimybes ir numatome tolesnius veiksmus

Išvados

Straipsnyje patvirtinta, kad būtina siekti susitarimo dėl transformuojamojo švietimo kompetencijų ir prioritetų, nes tai padeda mokytojų rengėjams ir mokytojams siekti būsimų ugdymo tikslų, atitinkančių darnaus vystymosi tikslus.

Apibendrinant galima teigti, kad transformuojamojo švietimo kompetencijos dera su darnaus vystymosi tikslais, ateities kompetencijomis ir apima socialines emocijas, pilietinio dalyvavimo ir antreprenerystės kompetencijas, kurios gali būti taikomos reorganizuojant ugdymą, paremtą transformuojamųjų kompetencijų²⁷ dvasia.

Ugdymosi procesas yra daug svarbesnis už siaurą dalyką ar grynai intelektinį (akademinį) išsilavinimą. Kai vaikai išmoksta tinkamai valdyti savo socialinį elgesį ir emocijas, kūrybiškai spręsti problemas, jie gali atskleisti tik geriausias savo savybes ir sėkmingai siekti savo ateities tikslų.

Pristatomas tyrimas pagrindžia, kad švietimo pagalbos profesionalų gebėjimas taikyti keletą naujų komunikacijos strategijų bendradarbiaujant su tėvais, išgyvenančiais emociškai sunkias situacijas, yra veiksmingas būdas išsiaiškinti neįkainojamą mokinių poreikį.

Esminis ginklas informacijos ir nuomonių įvairovės kontekste – kritinis, savarankiškas mąstymas. Skatinti tokį mąstymą apie socialines problemas reikia mokyklose, ypač aukštesnėse klasėse, kai visuomenės aktualijos tampa asmeniškai svarbios, kai reikia jas suprasti, kad galėtum priimti atsakingus sprendimus, prisidėti prie bendruomenės problemų sprendimo. Skatinti socialinį sąmoningumą padedantys ugdymo principai – tai diskusija, supratimas, kad asmuo yra socialinių reiškinių centras, aktyvus įsitraukimas į viešas iniciatyvas, ugdymo kreipimas į gebėjimus ir žinių įsisąmoninimą, kai mokytojas atlieka gido (fasilitatoriaus) funkciją, o progresui nustatyti naudojamas įsivertinimas²⁸.

Taigi galima teigti, kad socialinės emocinės kompetencijos yra išmokstamos. Ir jos yra daug svarbesnės nei intelekto ugdymas. Kai vaikai išmoksta tinkamai valdyti savo socialinį elgesį ir emocijas, tik tada jie galės atskleisti savo geriausias savybes, siekti sėkmės gyvenime. Norint ugdyti emocinį intelektą, svarbu aukšta emocinė kompetencija. Holistinis požiūris į socialinį emocinį ugdymą gali būti naudingas ugdant mokinio emocinį intelektą, todėl svarbu siekti visuminės asmenybės harmonijos. Dalis socialinio ir emocinio intelekto įgūdžių yra įgimti, kitus galima išstobulinti, bet čia svarbu suvokti, kad reikšminga, kaip įgimti įgūdžiai yra taikomi, t. y. koks taikomas ugdymo procesas mokykloje ir auklėjimas šeimoje.

²⁷ Transformative Competencies for 2030. Prieiga per internetą: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/transformational-competencies/Transformative_Competencies_for_2030_concept_note.pdf.

²⁸ Vyšniauskaitė, M., Kvieskienė, G., Kvieska, V. ir Rauhansalo, T. *Integruoto socialinio ugdymo gairės 9–10 klasėms: ekonomika, etika, pilietiškumas*. Prieiga per internetą: <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2017/02/kaip-ugdyti-socialiai-samoninga-moksleivi.pdf>

Literatūra

- Bacigalupo, M., Punie, P., K., Y. ir Van den Brande. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/resources/lfna27939enn.pdf>.
- Barrett, L. F. (2017). The theory of constructed emotion: An active inference account of interception and categorization. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1(23). doi:10.1093/scan/nsw154
- Bogan, V. L. ir Fernandez, J. M. (2017). *How Children with Mental Disabilities Affect Household Investment Decisions*. Prieiga per internetą: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.p20171145>.
- Bonawitz, E. ir Shafto, P. (2016). Computational models of development, social influences. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 7, 95–100.
- Brassington, F. ir Pettit, S. (2005). *Essentials of Marketing*. Harlow, Essex: Pearson.
- Brown, T. (2009). *Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation*.
- Caspe, M. ir McWilliams, L. (2019). In collaboration with Early Learning Lab and National Center for Families Learning. In *Benefits of Human-Centered Design Thinking for Family Engagement*. Prieiga per internetą: https://globalfrp.org/content/download/508/4342/file/GFRP_HCD4FE.pdf.
- Cha, M., Viswanath, B., Mislove, A. ir Gummadi, K. P. (2009). On the Evolution of User Interaction in Facebook (p. 37–42). In WOSN.
- Determine What to Prototype: <http://www.designkit.org/methods/34>
- Deutsches Institut für Vertrauen und Sicherheit im Internet. (2012). *DIVSI Milieu-Studie zu Vertrauen und Sicherheit im Internet – Eine Grundlagenstudie des SINUS-Instituts Heidelberg im Auftrag des DIVSI*. Hamburg: DIVSI.
- Deutsches Institut für Vertrauen und Sicherheit im Internet. (2016). *DIVSI Internet-Milieus – Die digitalisierte Gesellschaft in Bewegung*. Hamburg: DIVSI
- Elias, M. J. ir Arnold, H. A. (red.). (2006). *The Educator's Guide to Emotional Intelligence and Academic Achievement: Social-Emotional Learning in The Classroom*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Elias, M. J. ir Haynes, N. M. (2008). Social competence, social support, and academic achievement in minority, low-income, urban elementary school children. *School Psychology Quarterly*, 23(4), 474–95. doi: 10.1037/1045–3830.23.4.474
- Elias, M. J., Parker, S. J., Kash, V. M. ir Dunkelblau, E. (2007). Socioemotional learning and character and moral education in children: Synergy or fundamental divergence in our schools? *Journal of Research in Character Education*, 5(2), 167–182.
- Emotional Intelligence Coaching: Improving Performance for Leaders, Coaches and the Individual Paperback*. (October 15, 2011).
- Ernst, S., Leslie, S. ir SoWon, J. (2010). Beliefs of small, independently owned rural retailers about internet use. *Marketing Intelligence & Planning*, 28(1), 88–104.
- Fernández, M. T. (2017). *Attitudes toward Inclusive Education and Practical Consequences in Final Year Students of Education Degrees*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042817301878>.

- Fisher, M. J., Broome, M. E. ir Friesth, B. M. (2014). *The Effectiveness of a Brief Intervention for Emotion-Focused Nurse – Parent Communication*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738399114001426>.
- Frankel, R. M. ir Stein, T. (1999). Getting the most out of the clinical encounter: the four habits model. *The Permanente Journal*, 3(3), 79–88. Prieiga per internetą: <https://www.thepermanentejournal.org/files/Fall1999/habits.pdf>. 54 ISSN 1392-9569 E-ISSN 2351-6011 IDEO,
- Friston, K (2010). The free-energy principle: A unified brain theory? *Nature Reviews Neuroscience*, 11, 127–138.]
- Friston, K., FitzGerald, T., Rigoli, F., Schwartenbeck, P. ir Pezzulo, G. (2017). Active inference: A process theory. *Neural Computation*, 29(1), 1–49.
- Gillin, P. (2009). *Secrets of Social Media Marketing*. Fresno : Quill Driver. Lego Serious Play: <http://www.lego.com/en-us/seriousplay>.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York, NY: Doubleday.
- Haberman, M. (1991). The pedagogy of poverty versus good teaching. *Phi Delta Kappan*, 73(4), 290–294.
- Haberman, M. (2004). *Urban Education the State of Urban Schooling at the Start of the 21st Century*. Prieiga per internetą: <http://www.educationnews.org/urban-education-the-state-of-urb.htm>.
- Hen, M. ir Goroshit, M. (2012). *Academic Procrastination, Emotional Intelligence, Academic Self-Efficacy, and GPA: A Comparison between Students With and Without Learning Disabilities*.
- Hradil, S. (1987). *Sozialstrukturanalyse in einer fortgeschrittenen Gesellschaft – Von Klassen und Schichten zu Lagen und Milieus*. Opladen : Leske + Budrich
- Yada, A., Tolvanen, A. ir Savolainen, H. (2018). Teachers' attitudes and self-efficacy on implementing inclusive education in Japan and Finland: A comparative study using multi-group structural equation modelling. *Teaching and Teacher Education*, 75, 343–355. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.07.011>
- Jennings, P. A. ir Greenberg, M. T. (2009). *The Prosocial Classroom: Teacher Social and Emotional Competence in Relation to Student and Classroom Outcomes*. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/10.3102/0034654308325693>.
- Kvieskienė, G. ir Burvytė, S. (2017). *Positive Parenting through Smart Socialization*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/...Positive_Parenting_through_Smart_Socialization/...
- Kvieskienė, G. ir Gorlanova, J. (2006). *Sociocultural Integration Challenges in Modern Society: Based on Hypothesis and Research Hoc Advisory Group on Policies and Practices for Teaching Sociocultural Diversity Ed-Ds*
- Kvieskienė, G., Briedis, M., Burvytė, S., Celiešienė, E. ir Čiužas, R. (2016). *Sumaniosios edukacijos diskursas: Kauno rajono savivaldybės ugdymo institucijų optimizavimas: mokslo studija*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 209 p. ISBN 9786094711138. Prieiga per internetą: <gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>
- Lichy, J. (2011). Internet user behavior in France and Britain: exploring socio-spatial disparity among adolescents. *International Journal of Consumer Studies*, 35, 470–475.
- Murray, C. ir Zvoch, K., (2011). *Teacher–Student Relationships among Behaviorally At-Risk African American Youth from Low-Income Backgrounds: Student Perceptions, Teacher Perceptions, and Socioemotional Adjustment Correlates*. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1063426609353607>

- Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras*. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt>
- Nielsen, J. (2003). *Paper Prototyping: Getting User Data Before You Code*. Prieiga per internetą: <https://www.nngroup.com/articles/paper-prototyping/>
- Paoletti, P. ir Ben-Soussan, T. D. (2020). *Reflections on Inner and Outer Silence and Consciousness without Contents According to the Sphere Model of Consciousness*. Prieiga per internetą: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01807/full>
- Quesenberg, W. ir Brooks, K. (2010). *Storytelling for User Experience: Crafting Stories for Better Design*. Prieiga per internetą: <http://rosenfeldmedia.com/books/storytelling-for-user-experience/>
- Salamon, E., Wenno, M. T., Marlen, van J. ir Aumaj, S. (2021). Multi Include – Supporting Schools in Improving their Inclusion Strategies. *Socialinis ugdymas / Social Education*, 55(1).
- Schwartz, D., Sears, D. ir Bransford, J. (2006). Transfer of learning from a modern multidisciplinary perspective (p. 1–51). In *Transfer of Learning*. J. Mestre (Red.). Prieiga per internetą: <https://www.amazon.com/Transfer-Learning-Modern-Multidisciplinary-Perspective-ebook/dp/B01FNA3756>.
- Soto, C. J., Napolitano, C. M., Sewell, M. N., Yoon, H. J. ir Roberts, B. W. (2022). An integrative framework for conceptualizing and assessing social, emotional, and behavioral skills: The BESSI. *Journal of Personality and Social Psychology*, 123, 192–222.
- Straus, F. ir Höfer, R. (2008). Identitätsentwicklung und soziale Netzwerke (p. 201–211). In *Netzwerkanalyse und Netzwerktheorie*. Heidelberg: Springer Crossref.
- Talvio, M., Berg, M., Litmanen, T. ir Lonka, K. (2016). *The Benefits of Teachers' Workshops on the Benefits of Teachers' Workshops on Their Social and Emotional Intelligence in Four Countries*. Prieiga per internetą: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=72768>
- Transformative Competencies for 2030. Prieiga per internetą: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/transformative-competencies/Transformative_Competencies_for_2030_concept_note.pdf.
- Väyrynen, S. ir Paksuniemi, M. (2020). *Translating Inclusive Values into Pedagogical Actions*. Prieiga per internetą: <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/translating-inclusive-values-into-pedagogical-actions>.
- White, Ch. S. (2021). *Teaching Citizenship in a Time of Global Autocracy, Disinformation, and Truth Decay*. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/3a00be3a-8607-4aef-9b6c-169d74592b26/details>.
- Zhou, B. (2010). New media use and subjective social status. *Asian Journal of Communication*, 21(2), 133–149.
- Zins, J. E. ir Elias, M. (2007). J. Social and Emotional Learning: Promoting the Development of All Students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2–3), 233–255.

Assumptions of Modeling Competences in Transformative Education

Giedrė Kvieskienė¹, Charles Hopkins², Vytautas Kvieska³, Katrin Kohl⁴

¹ Vytautas Magnus University, Education Academy, T. Ševčenkos St. 31, LT-03113 Vilnius, Lithuania, giedre.kvieskiene@vdu.lt

² UNESCO Reorienting Education towards Sustainability at York University University, Toronto, chopkins@edu.yorku.ca

³ Vytautas Magnus University, Education Academy, T. Ševčenkos St. 31, LT-03113 Vilnius, Lithuania, vytautas.kvieska@vdu.lt

⁴ UNESCO Reorienting Education towards Sustainability, Toronto, kkol@edu.yorku.ca

Summary

This research paper is part of a research project that analyses the influence of socio-emotional prototype variables on the usage of innovative online learning and social networks to ensure that social media supports changing learning culture. This study aims to identify how creative and imaginative teaching methods and low-technology prototyping promote social-emotional (SE) skills development in every group of our school students. Firstly, we must test the research design feasibility and validate the research tools. Secondly, we can explore the relationships between the employed teaching methods and social-emotional skills development. The study is based on mixed methods-grounded theory methodology involving collecting qualitative and quantitative data from 104 participants. Based on grounded theory methodology, we have developed a pedagogical approach illustrating age-appropriate teaching practices for developing SE skills. Further research needs to be conducted to gain greater insight into the cross-curricular infusion of these methods and skills across different grades. The added value of this work is the exploration of innovative teaching methods exploiting age responsiveness so that children gain social-emotional benefits within low-technology learning situations. Low social capital and mental health result in an increasing amount of adolescent suicide, a significant cause of death among young people aged 15–19 years in Lithuania and Estonia, recording the highest rate of young people who take their own lives. Schoolwork pressure for boys and girls increased the most in Lithuania, whereas in Estonia and Latvia, it remains at the same level. While teaching face-to-face, teachers can facilitate students to empower social and emotional skills, adopt collaborative teaching methods and create trusting relationships. The changed dynamic social environment during COVID-19 needs a new vision of teaching and has encouraged further research algorithms of social-emotional intelligence, highlighting the idea of artificial intelligence implementation. Social-emotional Prototype Contains Integrated Family Support, Emotional therapy, and Integrated practices. One goal of family therapy or complex assistance can be, for example, (1) Improving the functioning of the family at various levels; (2) Strengthening mutual understanding and emotional support from family members; (3) the Ability to solve problems and develop problem-solving strategies in different life situations. (4) Family Assistance is designed to help parents understand their child's needs and behavior, including optimistic socialization scenarios for a happy and healthy life.

Keywords: *structure content analysis, social-emotional skills, Social Emotional Education Prototype (SEEP), online target groups, low-technology prototyping, online social-emotional learning innovations.*

Gauta 2022 05 12 / Received 12 05 2022
Priimta 2022 06 30 / Accepted 30 06 2022